

Willem Jansen

BULLETIN

Kunst als geheugen van de tijd

De Botenmakersstraat

Bezoek aan Rijksdienst Cultureel Erfgoed

‘De achtertuin’ in IJsselstein

1

Kunst als geheugen van de tijd

Een tijdreis en tevens zinnenprikkelende tocht langs beelden van de Zaanstreek. De expositie Zaanse Streken toont de blik die kunstenaars hadden op hun omgeving. Gezien vanuit het raam, op loopafstand van hun huis of op een half uur gaans. Ter gelegenheid van de verjaardag van de gemeente Zaanstad hangen er in Galerie Staphorsius tekeningen en de resultaten van doelbewuste penseelstreken.

Tijdens de drukbezochte opening bracht wethouder Wessel Breunese (Openbare ruimte, Milieu en nog veel meer) de twee vijftigjarigen met elkaar in verband. De geboorte van Zaanstad was namelijk ook de aanleiding voor de oprichting van onze Stichting en beide lijken toekomstbestendig.

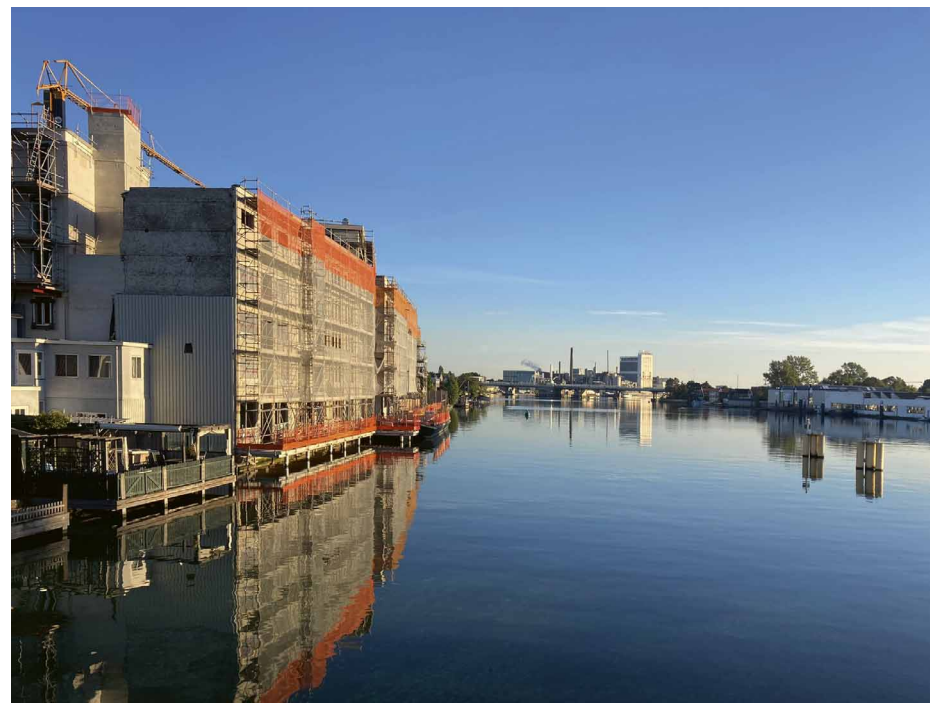
Sloop woningen aan de Slachthuisstraat, Zaandam

Noem het vooruitgang of ontwikkeling, het is in elk geval verandering. De één vindt het een verademing, de ander acht het pijnlijk of jammer. Het uiterlijk van de Zaanstreek verandert. Dat gebeurde de afgelopen vijftig jaar en dat gebeurt op dit moment zelfs in rap tempo.

Zo liggen binnen enkele dagen de huizen aan de Slachthuisstraat in Zaandam tegen de vlakte en de Boere Jonkerstraat zal snel volgen. Aan het grondpatroon herken je de keukens, de woonkamer en het erf van de arbeiderswoningen die ooit een ideaal belichaamden. In Wormerveer worden de voormalige oliefabriek De Tijd en meelfabriek De Vlijt van Wessanen & Laan als puin afge-

voerd. Gedeeltelijk, want bij de transformatie naar wat het Zaankwartier gaat heten, zullen woningen en bedrijfsruimtes voor een deel in de oude bedrijfspanden komen. Dat gebeurde eerder in Koog aan de Zaan met de Honigpanden, die veranderen in het appartementencomplex De Bij.

De familie Jansen woonde ooit aan de Dubbele Buurt in Koog aan de Zaan. Er hangt een prachtig schilderij van de tuin en het huis dat we voor deze tentoonstelling in bruikleen kregen. Het geel en oranje van de Oost-Indische kers spat van het doek. De huizen maakten plaats voor bedrijfsterreinen en ruimte voor het wegverkeer. Natuurlijk zijn er verdwenen molens te zien.

Verbouw van de Honigpanden in Koog aan de Zaan

De meesten leven inmiddels voort als straatnaam. Ze vormen een geliefd landschapselement voor kunstenaars, die wisten dat er een markt voor was. Er zijn nog twee bruiklenen die in het oog springen. Een aquarel met veel zwart waarop Jansen een met stoom aangedreven houtboot in de Zaandamse haven schilderde. En een prachtig doek van industrieschilder Herman Heijenbrock.

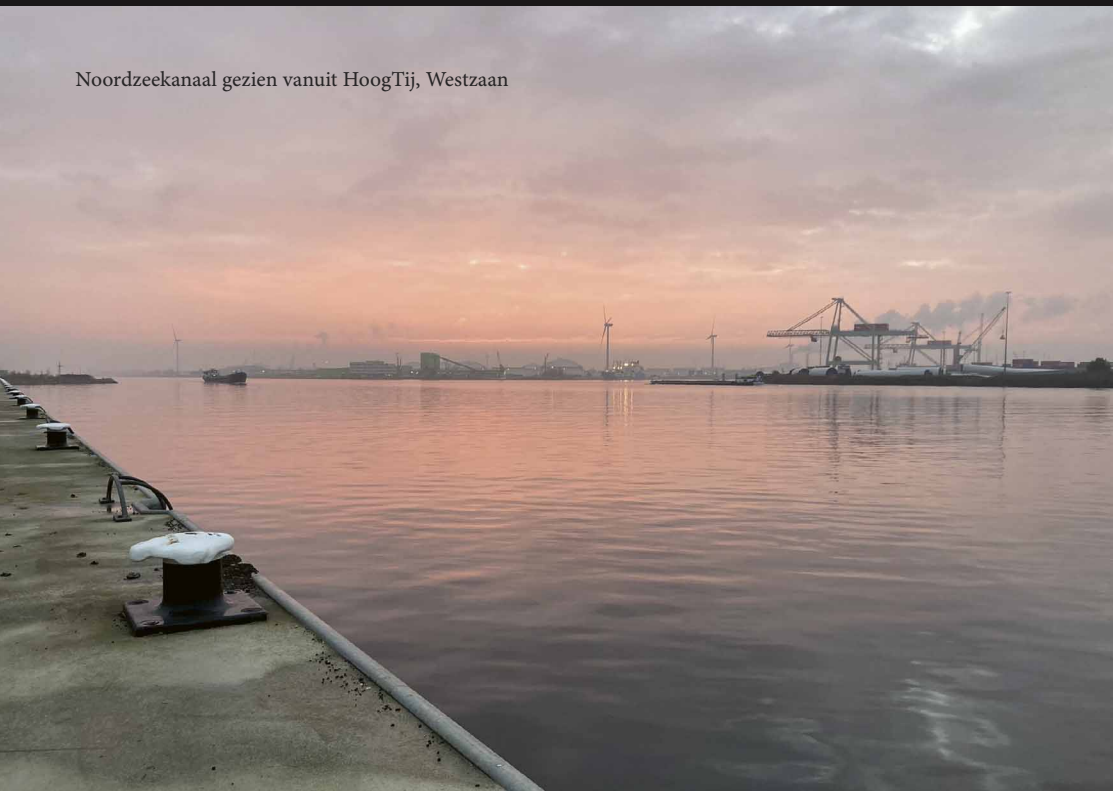
Willem Jansen, Dubbele Buurt, 1936

Al maanden hoor je 's ochtends in Zaandam het a-ritmische geluid van het heien. Bedrijventerrein HoogTij tussen Westzaan en Nauerna lijkt net zoveel palen te krijgen als het Amsterdamse stadhuis van Jacob van Campen. Ooit stroomde hier het IJ, een zeearm die afboog, richting Alkmaar. De Zaan was een veenstroom die zorgde voor afwatering.

Land en water waren niet dik bevriend. Uiteindelijk werd de watermassa voor de poort van Amsterdam bedwongen, zeker na het graven in 1876 van het Noordzeekanaal. Het IJ werd strak ingesnoerd door dijken met daarachter nieuw polderland. Gebruiksgrond, keer op keer heringericht voor een volgende bestemming.

Noordzeekanaal gezien vanuit HoogTij, Westzaan

Hennepklopper De Pauw, Nauerna

Zaanstad is het verstandshuwelijk van zeven gemeenten dat vijftig jaar geleden werd gesloten. Het is ook de gemeente met de meeste nationaliteiten van het land, 187 naar het schijnt, en dringend op zoek naar woonruimte. De maakindustrie van weleer wordt ingewisseld voor vermaaksindustrie, kijk naar de Artillerie Inrichtingen op het Hembrugterrein, of voor distributie en dienstverlening. Er bestaat een prachtig fotoboekje met luchtfoto's van de streek genomen in de jaren dertig, veertig en vijftig. Beelden van vergankelijkheid. Talloze bedrijven zijn verdwenen, open ruimtes gevuld en het aanzien dat kunstenaars als Herman Buschenhenke, Remmet Ouwejan en Gerrit de Jong vastleg-

den gewijzigd.

Kijk je nu bij het buurtschap Nauerna naar het zuidwesten dan zie je de afvalbergen die straks moeten veranderen in Park Nauerna. Richt je de blik naar het noorden dan zie je de gereconstrueerde hennepklopper De Pauw. Een nieuwe molen langs de Nauernasche Vaart. Aan de overzijde ligt natuurgebied de Reef, onderdeel van de polder Westzaan, waar de Jansens hun blik regelmatig op richtten. Wie kijkt ziet meer en niet zelden iets schilderachtigs.

Arjen van Ginkel
Voorzitter

Dekker's Houthandel. Rechtsonder het treinstation van Zaandam aan de Provincialeweg. Geheel links is een klein deel te zien van het Volkspark, aan het einde van de Parkstraat. Daarboven de Bullekerk. Rechtsboven de Botenmakersstraat. Fotonummer 81_00002, Beeldbank Zaanstad.

De Botenmakersstraat - Zaandam

De stichting kon de collectie uitbreiden met een prachtig schilderij, in 1933 gemaakt door Willem Jansen.

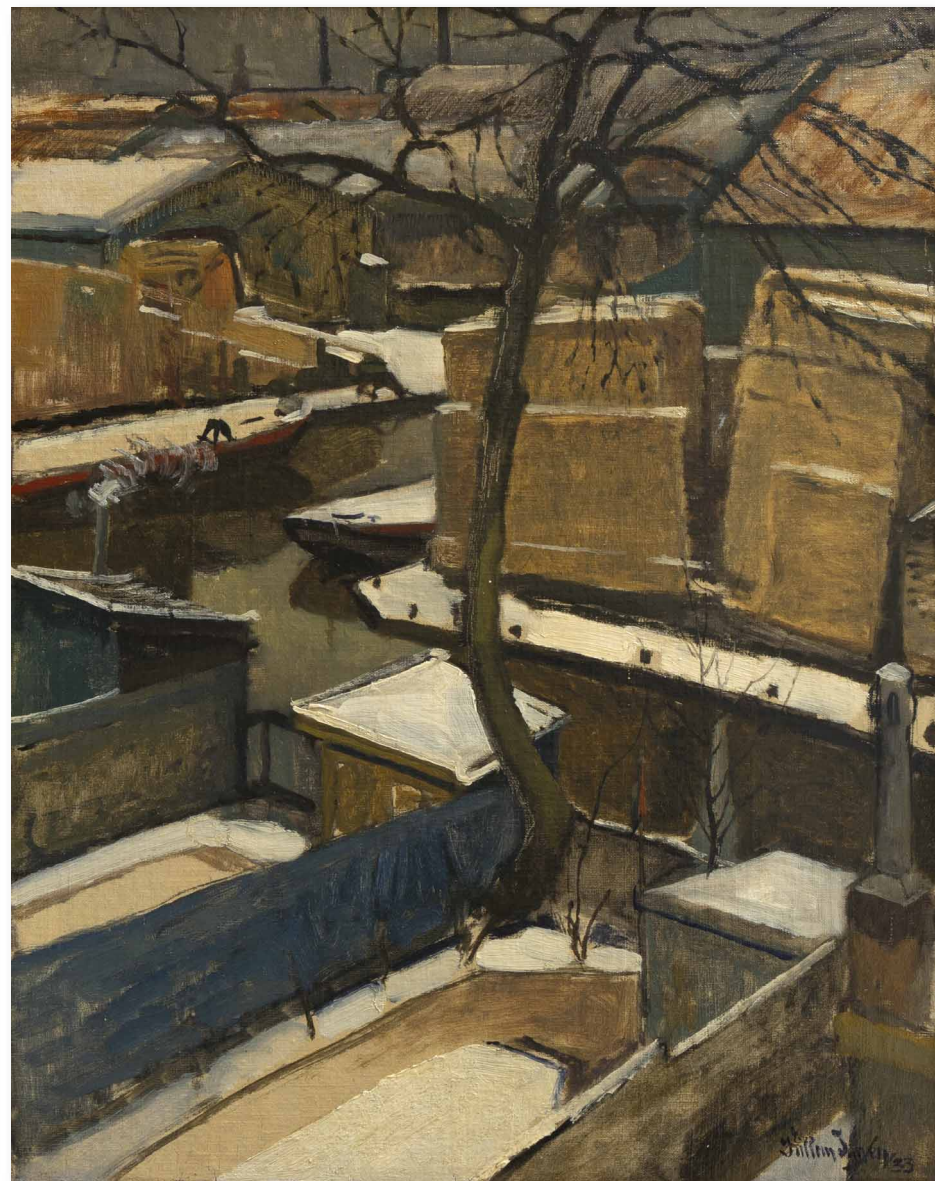
Het tafereel is een winters uitzicht vanuit de Botenmakersstraat in Zaandam, met de achtertuinen grenzend aan vaarwater. De houtvoorraden, dekschuiten en loodsens zijn van Dekker's Houthandel, indertijd een van de grote houthandelaren in de Zaanstreek. In de achtergrond is houtzaagmolen De Held Jozua te zien, aan de overkant van de spoorlijn, in het Westzijderveld.

De onderneming kende zijn start in Westzaan en vierde in 1955 op grootse wijze haar honderdjarig bestaan. Kort daarna werd het bedrijf met toen zo'n 140 werknemers door onenigheid in de familiekring van aandeel-

houders opgeheven¹. Het uitgestrekte fabriekscomplex werd door de gemeente Zaandam opgekocht die de opstallen aan de hoogstbiedenden van de hand deed. Het terrein werd vervolgens, gunstig gelegen in het hart van Zaandam vlakbij het treinstation, voor woningbouw geschikt gemaakt, met tegenwoordig straten zoals Statenhoek, Klokbai, Groenland en Nova Zembla.

in de jaren 1930 was de Botenmakersstraat twee jaar de woonplek van het gezin Jansen. Hiervoor woonde het gezin een jaar in de Klauwershoek in Zaandam en vanuit de Botenmakersstraat werd verhuisd naar de Dubbele Buurt in Koog aan de Zaan.

¹) Hout aan de Zaan, de rijke historie van de Zaanse houthandel, Peter Roggeveen, blz. 227 ev.

Willem Jansen, De Botenmakersstraat, Zaandam, 1933

Albert Heijn directie op het dak van het hoofdkantoor aan de Westzijde in Zaandam. Van links naar rechts: Jo Legerstee, Dirk ter Wee, Gerrit Jan Heijn, mr. dr. Piet Bombli, Ab Heijn, ir. Willem Eggers, Piet Ligtenstein en Hans van Meer (1961).
Foto: albertheijnergoed.nl. Objectnr. 0011056

Dertien aquarellen voor de inplakplaatjes van de Hille albums

“Mijn opa las over de Hille-expositie van de stichting. Hij is directeur geweest bij Hille”, begon het gesprek met mevrouw Maren van den Brekel uit Den Haag. Vanzelfsprekend was daar direct onze aandacht; maar de naam Van den Brekel kenden wij niet als directeur. Voor de Hille-publicatie is veel onderzoek gedaan; we hebben zoiets toch niet over het hoofd gezien? Gelukkig wordt snel duidelijk wie opa is: ir. W. A. Eggers, die inderdaad in de loop van de jaren 1950 tot procuratiehouder wordt benoemd, en de zoon is van W. G. Eggers die bijna dertig jaar als directeur leiding heeft gegeven aan de beschuitfabriek in de Oostzijde van Zaandam. Na de sluiting van Hille in 1961 gaat vader Eggers met pensioen en zoon stapt over naar Albert Heijn, treedt daar toe tot de directie en wordt verantwoordelijk voor het gehele productiebedrijf en het distributiecentrum.

Later wordt hij ook verantwoordelijk voor de afdeling *Technologische Research en Ontwikkeling*.

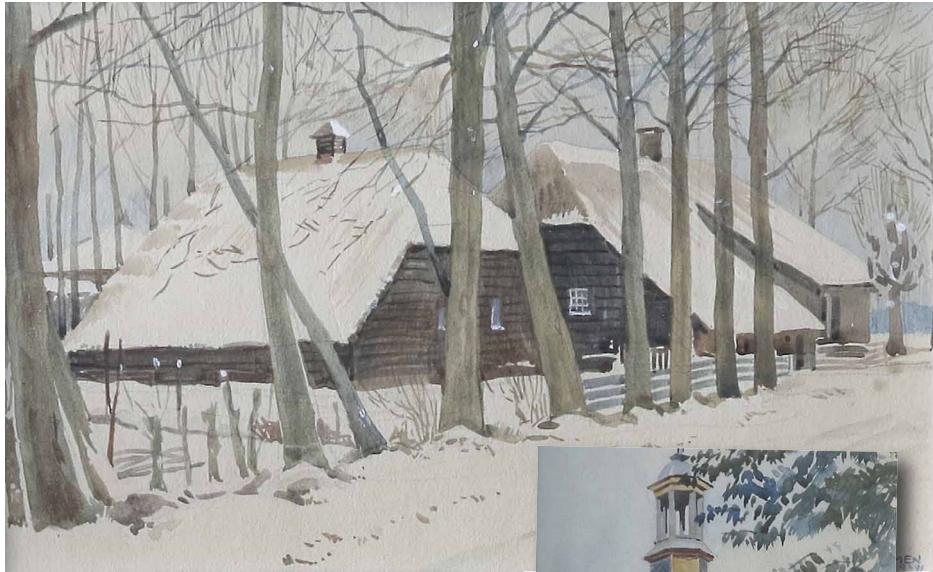
De schenking betreft dertien aquarellen. De zes topografische werken maakte Bernard van Vlijmen voor de inplakplaatjes voor het album *Zwerftochten door ons land – Gelderland*. De zeven ‘dieren’ aquarellen maakte Piet van der Hem (1885 – 1961) voor het album *Jachtavonturen met Oom Theo en Aboe Do* wat in 1926 verscheen.

Van der Hem volgde zijn opleiding onder meer aan de Rijksacademie in Amsterdam en liet een gevarieerd oeuvre na. Al vanaf het begin van zijn carrière maakte hij illustraties voor kranten, tijdschriften en boeken. Verder ontwierp hij een groot aantal affiches en tekende Van der Hem ook politieke prenten. Ook was hij een zeer succesvolle society-portrettist.

De overhandiging van de ‘dieren’ aquarellen door Maren van den Brekel aan bestuurslid Ron Roem. De zeven ‘dieren’ aquarellen maakte Piet van der Hem (1885 – 1961) voor het album *Jachtavonturen met Oom Theo en Aboe Do* wat in 1926 verscheen.

Bij Terschuur

Boerderij bij Hoevelaken

Deze zes topografische werken maakte Bernard van Vlijmen voor de inplakplaatjes voor het album *Zwerftochten door ons land – Gelderland*.

Vischpoort Harderwijk

Waterpoort Tiel

Kolkstraat Nijkerk

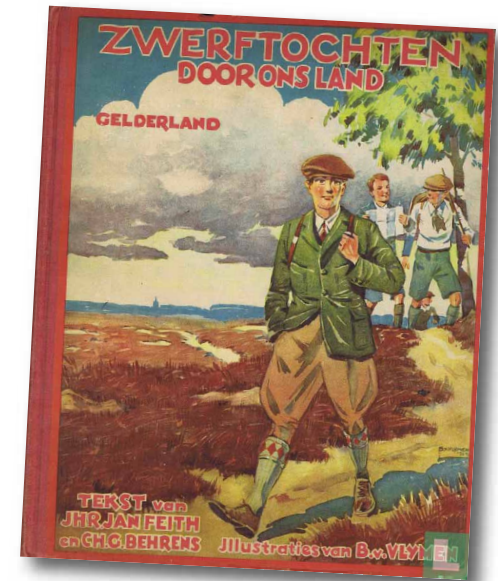

Watermolen bij Winterswijk

Voor het *Gelderland* album werden de plaatjes gespaard en ingeplakt. Het *Oom Theo* album werd 'kant en klaar' geleverd. Zo vermeldt de inleiding van het album:

Op den ingeslagen weg, het boek kant en klaar beschikbaar te stellen, zijn wij doorgegaan, vast overtuigd, dat het ook thans weder een succes zal worden. Ieder zal begrijpen, dat een kostbare uitvoering als deze het noodzakelijk maakte, het aantal bons op 250 te stellen. Deze hoeveelheid kan evenwel voor niemand een bezwaar zijn, daar de beschikbaarstelling niet aan een bepaalden termijn gebonden is. Het boek blijft steeds verkrijgbaar.

De aquarellen zijn een mooie aanvulling op de Hille-werken die de stichting al in de collectie heeft.

BEZOEK AAN DE RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED IN AMERSFOORT

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is onderdeel van het ministerie van OCW en beheert ruim 110.000 objecten zoals schilderijen, beelden en installaties, maar ook aan meubels, sieraden en affiches. En dit is dan nog maar een deel van de gehele rijkscollectie. Ongeveer 30% hiervan is in bruikleen uitgegeven wat betekent dat er zo'n 80.000 objecten in depot zijn. En hier bevinden zich ook twee schilderijen van Willem Jansen.

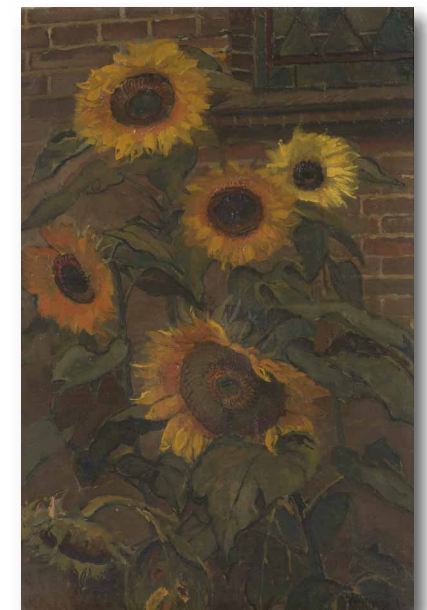

Inspectie op hoog niveau

Reden voor een delegatie van het bestuur om af te reizen naar de enorme en streng beveiligde kunstslag in Amersfoort om de Jansens te kunnen bekijken. En een rondleiding door het indrukwekkende depot bracht ons van de ene verbazing in de andere.

Het schilderij met zonnebloemen komt uit de periode dat het gezin in Elst (U) woonde. In de achtergrond kan de muur en vooral het raam van de kerk aan de Rijksstraatweg 24 worden herkend. Het gezin woonde in de naastgelegen pastorie op nummer 26 en de achtertuin sloot aan op de tuin achter de kerk.

Willem Jansen, Zonnebloemen

Eric Domela Nieuwenhuis en Froukje van der Meulen met het schilderij *Oude beuken in winterlandschap* van Willem Jansen

Het olieverf op doek *Oude beuken in winterlandschap* maakte Jansen in 1937, ook in de Elst-periode. Willem zat niet ter plekke in de sneeuw te werken; hij maakte het schilderij aan de hand van een zwart-wit foto die hij eerder maakte.

Een aantal jaren later, in 1946, het gezin woonde toen alweer een aantal jaren in

Westzaan, maakte ook Chris een schilderij met dezelfde foto als startpunt.

Een bijzondere dank aan Froukje van der Meulen (kunsthistoricus en conservator bruiklenen) en Eric Domela Nieuwenhuis (kunsthistoricus en conservator Oude kunst) voor de hartelijke ontvangst en de boeiende rondleiding door het complex.

Foto's van de schilderijen *Zonnebloemen* en *Oude beuken in winterlandschap*: Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Willem Jansen, *Oude beuken in winterlandschap*, 1937

Willem Jansen, Foto Oude beuken, Elst

Chris Jansen, *Oude beuken, Elst*, 1946

Willem Jansen, De achtertuin J.J. Allanstraat, Westzaan

‘De achtertuin’ in IJsselstein

De stichting werd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geattendeerd op de gemeente IJsselstein die een schilderij van Willem Jansen, samen met nog 240 andere werken uit hun collectie, wilde veilen. Het schilderij was via de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR) door Westzaan in 1964 aangekocht en uiteindelijk in IJsselstein terechtgekomen.

Willem heeft regelmatig gebruik gemaakt van de BKR. In de collectie van de stichting zijn deze werken te herkennen aan een sticker met een SZ-nummer op de achterzijde. Deze aanduiding ‘SZ’ is een afkorting voor ‘Sociale Zaken’. Ook een crayon van het Relkepad, gemaakt door Chris, heeft zo’n SZ-nummer. Sociale Zaken van Westzaan heeft Chris hiermee dus in iedere geval één keer erkend als kunstenaar.

De BKR regeling was van 1956 tot 1987 een

regeling, waarbij kunstenaars in ruil voor hun diensten of kunstwerken een inkomen konden krijgen. Deze regeling kende een aantal voorgangers. Al in 1935 tijdens de crisisjaren werd op initiatief van een aantal kunstenaarsorganisaties een regeling voor kunstenaars ingevoerd. De gemeentes voerden de BKR uit en konden vervolgens 75% van de kosten bij Sociale Zaken declareren. Sociale Zaken kreeg hierdoor 75% van de werken in bezit. De Rijksdienst voor Verspreide Kunstvoorwerpen beheerde deze collectie. De werken werden vervolgens in bruikleen gegeven aan gemeentes en instellingen door het hele land. Op deze manier kon het werk van Willem vanuit Westzaan in het gemeentehuis van IJsselstein komen te hangen. In 1992 besloot het RCE het eigendom van veel van de werken over te dragen aan degene die de werken in bruikleen had.

Zo werd de gemeente IJsselstein eigenaar van het werk waarvan de boekwaarde op fl 1.000,- werd gesteld. De reputatie van de BKR kwam steeds meer onder druk te staan. Zo deed het verhaal de ronde dat kunstenaars de dag voordat ze werk moesten aanleveren ‘even iets in elkaar flansten’. Ook zouden kunstenaars, die in de selectiecommissie rouleerden, elkaar overeind houden. In de loop van de tijd groeide de door de BKR verkregen hoeveelheid werk de gemeentes boven het hoofd. In 1992 trok Hedy d’Ancona, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in het kabinet Lubbers III, de BKR officieel in. Het werk van Willem heeft toen het aan de collectie van de Rijksdienst werd toegevoegd de titel “Tegen Zon (huis van de schilder)” meegekregen en gedateerd op 1953.

Omdat de stichting aangegeven had het werk graag in haar collectie te willen opnemen heeft het RCE gevraagd aan de gemeente IJsselstein dit te schenken. Op 26 oktober mochten wij het werk van mevrouw A. Hoogland, Beleidsadviseur Kunst en Cultuur van de gemeente IJsselstein in ontvangst nemen. Het schilderij is een waardevolle uitbreiding van de collectie.

De achtertuin van de J.J. Allanstraat was regelmatig het onderwerp van Willem en zeker het schilderen van zonnebloemen was een van zijn specialiteiten. Het werk is los geschilderd met veel verschillende kleuren en een forse toets. Willem schilderde dit voor zichzelf, vrij en volledig getroffen door de sfeer van tuin en de zomerdag. Al eerder in 2018 ontving de stichting uit een schenking van de heer Koops twee schilderijen van vader en zoon met deze achtertuin, waarin de natuur zijn gang mocht gaan, als onderwerp.

Overhandiging door mevr. A. Hoogland aan Kees Terwee, bestuurslid van de Stichting

Willem Jansen, Zonnebloem

Chris Jansen, Achtertuin J.J. Allanstraat

WILLEM JANSEN *Stichting*

Omzwervingen in armoede

*Omzwervingen in armoede....
Onderdanig, zo moest hij leuren
Met z'n werk, om 'n aalmoes zeuren
Voor de honden op zijn hoede....*

*'s Nachts lag Willem er van wakker
Had ie geld, dat was zo zijn natuur
Dan dacht ie niet aan de huur
Maar aan de slager en de bakker*

*Had ie weer 'n lege portemonnee
Dan riep Willem na dagen zwijgen:
Zeun, pak maar 'n doekkie mee*

*Laat de armoe de pest maar krijgen
....Met schilderijen op de rug
Liepen ze richting de Weelbrug....*

Tijdens de opening van de Hille-expositie 'Beschuit voor 't plaatje' maakte ik contact met een hond die zijn baasjes had meegenomen. Die stonden net te kijken naar de Limburgse aquarellen van Willem. Sfeervolle plaatjes van het golvende, zomerse landschap. Peter Smulders was net teruggekeerd van een paar dagen in zijn geboortestreek en genoot van de impressies die Jansen voor de oorlog weergaf. We raakten aan de praat en hij vertelde dat de Westzaanse schilders hem ook weer inspireerde. 'Bij het schilderen?' Nee, hij schilderde met woorden, gedichten.

Arjen van Ginkel

Wordt u ook donateur van de Willem Jansen Stichting?

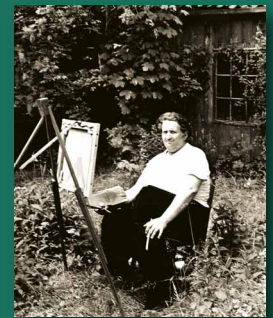
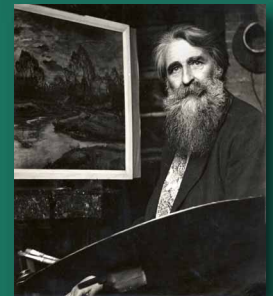
Al 50 jaar zet de Willem Jansen Stichting zich in om de aandacht voor het leven en werk van de Zaanse kunstschilders Willem (1892-1969) en zoon Chris Jansen (1918-1961) levend te houden.

Voor slechts €20 per jaar ondersteunt u onze activiteiten om het werk van Willem en Chris Jansen onder de aandacht te houden van een zo breed mogelijk publiek. U ontvangt regelmatig nieuwsbrieven van de Stichting over haar activiteiten, tentoonstellingen en nieuwe ontdekkingen over het leven en werk van beide kunstenaars.

Help ons de Zaanse Kunst levend te houden. De Willem Jansen Stichting krijgt geen subsidie en is volledig afhankelijk van uw enthousiasme en de belangeloze inzet van liefhebbers.

Post- en bezoekadres (na afspraak)
J.J.Allanstraat 287 B, 1551 RG Westzaan
Bankrekening nr. NL52RABO 03701 51 119
E: info@willemjansenstichting.nl
W: willemjansenstichting.nl

ZONDER HAAST

Paul van Ernich

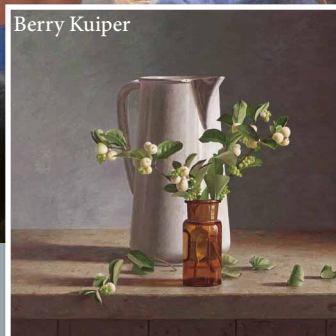
Een expositie van Hedendaags realistische schilderijen, tekeningen en objecten. Kunst in verschillende prijsklassen, maar wel allemaal betaalbaar. Voor elke huiskamer is er wel iets te vinden!

Expo 25 mei t/m- 24 augustus • Dinsdag t/m zaterdag 9 - 17 uur

staphorsius
kunstgalerie en lijstenmakerij

- taxatie & bemiddeling
- inlijsten & passepartouts
- papier- en olieverfrestauratie
- schoonmaken van schilderijen
- in- en verkoop van schilderijen
- kaarten & grafiek

Berry Kuiper

Martin Sijbesma